

СОЦИОДЕМОГРАФСКИ ПОРТРЕТ СТУДЕНТА – БУДУЋЕГ ВАСПИТАЧА У СРБИЈИ

Саша Дубљанин^{1*}, Александра Максимовић²

¹Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, Србија

²Висока школа струковних студија за васпитаче, Шабац, Србија

**sdbljan@f.bg.ac.rs*

Апстракт

У раду је представљено емпиријско истраживање с циљем да се испитају социодемографске карактеристике студената струковних и академских студија који се образују за позив васпитача. Задатком истраживања било је предвиђено да се утврде социодемографске карактеристике студената будућих васпитача – пол, место порекла, стручна спрема родитеља, занимање родитеља, наследност занимања у породици, начин издржавања током студија, врста средње школе и просечан успех у претходном школовању. Резултати истраживања социодемографских карактеристика показују да су студенти будући васпитачи скоро искључиво женског пола, да најчешће потичу из мањих и средње великих градова, као и да, када је реч о нивоу образовања, мали проценат родитеља има завршен факултет. Такође, анализа занимања родитеља показала је да се за позив васпитача најчешће опредељују студенти који долазе из породица нижег социоекономског статуса у којима су примања нижа од просечних и да петина студената потиче из породица у којима је неко од чланова просветни радник. Налази истраживања показали су да највише студената долази са завршеном средњом медицинском школом или гимназијом и просечним успехом преко 4,0.

Кључне речи: социодемографске карактеристике, студенти будући васпитачи, студенти наставничких факултета.

SOCIODEMOGRAPHIC PORTRAIT OF A STUDENT - A FUTURE PRESCHOOL TEACHER IN SERBIA

Abstract

This paper presents an empirical study with the objective to examine the sociodemographic characteristics of the students of applied and academic studies that educate future preschool teachers. The aim of the study was to determine the sociodemographic characteristics of students, future teachers: sex, place of origin, education of parents, parental occupation, hereditary occupational tendencies interest in the family, source of funding your studies, the type of secondary school and the average mark in previous education. The results of the research of sociodemographic

characteristics show that most of the students are female, that usually originate from small and medium-sized cities, and whose parents in a small percentage have a university degree. Also, the parents' occupation analysis showed that the preschool teacher occupation is usually chosen by the students who come from families of lower socioeconomic status in which the benefits are lower than the average, and that one-fifth of the students come from families in which someone already works as a teacher. The research findings showed that most students come with completed medical school or grammar school and the average success over 4.0.

Key words: socio-demographic characteristics of students as teachers, students future preschool teachers, students future teachers.

УВОД

У педагошким истраживањима социодемографске карактеристике најчешће су у функцији описа узорка и дефинисања варијабли погодних за даљу анализу, међутим, оне у социологији имају шири значај и често се користе за разумевање различитих сфера људског друштва. О важности њиховог проучавања најбоље говори чињеница да уколико дође до промене неких од социодемографских карактеристика, то може имати директне последице на доступност образовања, здравствене заштите или запошљавања (Abercrombie et al., 1994). Истовремено, личне социодемографске карактеристике (пол, образовање, старост, број чланова породице итд.) снажно утичу на доношење одлука, да и у ситуацијама када су те одлуке супротне ставу или мишљењу шире социјалне заједнице појединац не одустаје од њих (Turner, 2006).

Савремени систем образовања је производ историјског развоја друштва, настао је и функционише задовољавајући образовне потребе одређене заједнице. У образовању се одражавају, а понекад и продубљују социјални и демографски проблеми човечанства и одређеног друштва, због чега у социологији постоји дуга традиција истраживања различитих проблема у области образовања, а тиме и социодемографске структуре ученика и наставника (Мамыканова, 2009). У француској социологији образовања, на пример, социодемографско порекло се разматра као унутрашњи садржај образовног процеса, при чему се стоји на становишту да социодемографске карактеристике наставника и васпитача (пол, старост, социотериторијални и породични статус) опредељују особености наставе и васпитања у предшколском и школском образовању (Авдучевская, 1994). Слично, у неким педагошко-психолошким истраживањима (Su et al., 2001) полази се од тезе да наставници имају велики утицај на своје ученике и да се образовни систем најбоље може реформисати и унапредити само ако се добро упознају они који бирају позив наставника и у складу с тим осмисле програми њиховог професионалног образовања.

Један од разлога нашег интересовања за социодемографске карактеристике будућих васпитача у Србији јесте што анализа релевантних истраживања показује да су чешће испитиване социодемографске карактеристике будућих наставника и учитеља, док су социодемографске карактеристике будућих васпитача приказиване само у случајевима када се на истом факултету заједно школују учитељи, наставници и васпитачи. Једини изузетак представља рад Карен Троп и сарадника (Thorpe et al., 2011), који су за предмет истраживања првенствено изабрали да анализирају социодемографске карактеристике студената – будућих васпитача и њихову мотивацију за рад са децом раног узраста. Наравно, драгоцени су налази који се односе на социодемографске карактеристике студената који се припремају за неки од наставничких позива јер омогућавају различита поређења, сучељавања и дубљу анализу.

СОЦИОДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СТУДЕНАТА НАСТАВНИЧКИХ ФАКУЛТЕТА

Као један од најчешће цитираних радова у области којом се бавимо треба навести велику студију Брокхарта и Фримена (Brookhart & Freeman, 1992) – *Карактеристике бруцоша наставничких факултета*. Аутори су приказали 44 истраживања, објављених у периоду од 1960. до 1990. године у којима се испитују карактеристике будућих наставника и приказали их пратећи 4 основне варијабле: 1) демографске и образовне карактеристике; 2) мотивацију за позив наставника и професионална очекивања; 3) да ли уверења студената о настави више осликавају самопоуздање и оптимизам или анксиозност и забринутост; 4) уверења о улози и одговорностима наставника. За наше истраживање интересантни су налази који се односе на испитивање демографских и образовних карактеристика бруцоша наставничких факултета (пол, етничко порекло, средњошколско образовање и социоекономски статус студената).

Због присутног високог степена феминизације наставничке професије, проблема равноправности мушкараца и жена приликом запошљавања и питања професионалне сегрегације, у великом броју истраживања у којима се анализирају социодемографске карактеристике будућих наставника и васпитача посебну пажњу привлачи *полна структура*. У поменутом истраживању Брокхартове и Фримена (Brookhart & Freeman, 1992) подаци су показали да су бруцоши америчких наставничких факултета најчешће девојке, мада проценат варира од 52% (Evans & Tribble, 1986 према Brookhart & Freeman, 1992) до 78% (Marks & Gregory, 1975 према Brookhart & Freeman, 1992).

Када је реч о *образовном статусу* родитеља, њихов приказ различитих истраживања (McIntire & Pratt, 1985; Pigge & Marso, према

Brookhart & Freeman, 1992, p. 46) показао је да две трећине мајки, као и две трећине очева испитиваних студената наставничких факултета у Америци нема високо образовање. Ове налазе потврђују и друга слична истраживања (West & Brousseau, 1987 према Brookhart & Freeman, 1992, p. 46), која указују на то да половина мајки и 35% очева будућих наставника нема завршену средњу школу (Marks & Gregory, 1975 према Brookhart & Freeman, 1992, p. 46). Уз то, у неким истраживањима (Folsom & Lucy, 1970 према Brookhart & Freeman, 1992) наглашено је да се очеви студената наставничких факултета баве једноставнијим занимањима и да у њиховим домовима има мање књига у односу на студенте ненаставничких факултета. Општи закључак Брокхартове и Фримена (Brookhart & Freeman, 1992) јесте да студенти који се опредељују за наставнички позив најчешће долазе из породица ниског *социоeкономског статуса* у којима су примања испод просечних у поређењу са целокупном студентском популацијом.

Резултати компаративног истраживања спроведеног нешто касније, у периоду од 1995. до 2000. године у сарадњи Универзитета Калифорнија и Нанјинг универзитета с циљем да се испитају и упореде карактеристике студената, будућих наставника у САД и у Кини – показали су да је у Америци 81% студената *женског пола*, а у Кини 58%. Ове разлике истраживачи тумаче затвореношћу традиционалних кинеских породица, у којима предност за укључивање у образовни систем и дуже школовање имају мушка деца (Su et al., 2001). Када је у питању *социоeкономски статус* породице, утврђено је да у Кини око 1% студента, будућих наставника, и 3% у САД потичу из породица веома високог *социоeкономског статуса*, док 14% студената у Кини и 4% у САД долазе из породица са најнижим *социоeкономским статусом*.

Резултатима истраживања које је спровео Бери (Berry, према Guarino et al., 2004) на шест универзитета у САД на узорку студената завршне године студија потврђена је већина налаза из претходних истраживања. Наиме, истакнуто је да су будући наставници најчешће *женског пола*, да долазе из *породица ниског социоeкономског статуса* и да потичу из *руралних средина*. Када се анализирају *образовна постигнућа студената* који се опредељују за професију наставника, налази су противуречни. Наиме, док се у једном броју истраживања истиче прилично доследан налаз да најуспешнији матуранти не желе да буду наставници (Henke et al., 2000, Ballou 1996, Hanushek & Puse 1995 према Guarino et al., 2004, p. 21), друга истраживања (Gitomer, Latham & Ziomek, 1999 према Guarino et al., 2004, p. 22) показују да се тај податак односи само на учитеље и наставнике основних школа, док су студенти који се образују за посао наставника у средњој школи постигали изнадпросечне резултате на националним стандардизованим тестовима у односу на укупну популацију студената у САД.

Када је реч о савременој научној литератури, доминирају радови Пола Ричардсона и Хелен Ват (Richardson & Watt, 2006, 2007a, 2007b, 2008, 2012), који се односе на испитивање повезаности одређених карактеристика студената наставничких факултета и мотивације за позив. Првобитно осмишљена у Аустралији, ова методологија истраживања мотивације будућих наставника и учитеља (*FIT-Choice* скала) почела је да се примењује широм света, између осталог у САД, Немачкој, Норвешкој, Холандији, Кини, Турској и Хрватској (König & Rothland, 2012; Fokkens-Bruinsma & Canrinus 2012; Lin et al., 2012; Kılınc et al., 2012; Ozturk, 2012; Jugović et al., 2012). Налази истраживања у Аустралији показали су да узорак истраживања доминантно чине девојке. За наше истраживање посебно је значајан податак да на програмима образовања васпитача студенткиње чине 94%. Иако се број девојака смањује полазећи од професије васпитача до професије наставника у средњој школи, жене чине увек више од половине кандидата на испитиваним програмима. Одговарајући на питање *ко бира позив наставника*, Ричардсон и Ват истичу да су то доминантно девојке, и то пре свега у области предшколског васпитања и да долазе из породица чији су приходи у просеку нижи од стандарда.

Као што је на почетку рада истакнуто, истраживање Карен Троп и сарадника (Thorpe et al., 2011) једино је било усмерено само на социодемографске карактеристике студената будућих васпитача и њихову мотивацију за рад са децом предшколског узраста. Студенти обухваћени овим истраживањем доминантно су били женског пола (97%). Искази испитаника показују да највећи број њих (85%), жели да након дипломирања ради као васпитач у припремном предшколском програму, док мали број (11,1%) показује жељу да се ради са најмлађом, јасленом групом деце.

Приликом анализе полне структуре студената наставничких и васпитачких факултета, треба имати у виду да она не осликава верно и структуру професије. Наиме, мушкарци, иако заврше неки од факултета који им омогућава да раде у образовању, често се слабије одлучују за просветни позив и бирају боље плаћена занимања, због чега је у самој професији проценат жена већи него што говоре подаци о њиховој заступљености у студентској популацији. Подаци које је ОЕЦД (Organization for Economic Co-Operation and Development, 2004) изнео на основу социолошког истраживања спроведеног 2004. године у земљама чланицама и САД – говоре да су занимања секретара, медицинске сестре, васпитача и учитеља „традиционално женска занимања”. У предшколском и основном образовању изражен је висок проценат запослених жена. Истовремено, према подацима које је представила Организација Уједињених нација (United Nations Statistics Division, <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwfm/>) у Ев-

ропи у основном образовању запослено је 85,8% жена (Србија – 84%; Аустрија – 90%; Хрватска – 92%; Словенија – 97%). Слично стање је и у Русији. Према подацима Федералне службе државне статистике Руске Федерације, у основном образовању запослено је 98,5% жена (Труд и занятость в России, 2009).

Ричардсон, Ват и Пич (Richardson, Watt & Pietsch, 2007) пратили су још једну социодемографску карактеристику значајну за наш рад – *наследност занимања*. Испитивали су да ли су родитељи студената из узорка просветни радници или се можда баве занимањима блиским наставном предмету за који се студент определио. Узорак су били студенти будући наставници предмета природних наука Универзитета у Сиднеју, Монаш универзитета и Универзитета Западни Сиднеј. Добијени налази показали су да значајан број студената из узорка има родитеље који се баве облашћу повезаном са неком од природних наука (28% очева и 26% мајки), док је нешто мањи проценат студената из узорка (25%) чији су родитељи наставници (Richardson, Watt & Pietsch 2007, p. 801).

У Турској је применом *FIT-Choice* скале (Kılınc et al., 2012) године 2008. испитано 1577 бруцоша – будућих наставника (било је обухваћено и 55 будућих васпитача) на три универзитета и дошло се, када је реч о полу, до сличних података као и у претходно обављеним истраживањима. Наиме, и у овом узорку доминирале су жене (66,7%). Пратећи *социоекономски статус породица*, треба истаћи да је 65,2% студената из узорка изабрало најнижи понуђени ниво прихода домаћинства. Искази испитаника показују да је *образовни ниво* њихових очева виши од образовног нивоа мајки (18,2% високообразованих очева и 7,4% мајки).

Када је две године касније испитивањем (Aksu et al., 2010) обухваћено чак 18.226 бруцоша са 51 факултета на којима се образују будући наставници, подаци су били скоро истоветни. Налази су потврдили да већина будућих наставника у Турској долази из породица средњег или ниског социјалног статуса. При томе, приближно половина мајки и трећина очева испитаника нису завршили више од 5 разреда основне школе. У случајевима када студенти долазе из породица у којима су родитељи високообразовани, анализе су показале да је број очева који су завршили факултет три пута већи него број мајки. У већини случајева, бруцоши наставничких факултета су из породица у којима само отац остварује приходе. Узимајући у обзир наведено, аутори закључују да будући наставници започињу студије са веома ограниченим *културним капиталом*. Термин који су употребили како би описали феномен користи Бурдије када описује културне навике, диспозиције и вештине које пружају особи могућност да задобије виши друштвени статус. Културни капитал најчешће се стиче у породици кроз различите облике културних активности и,

према Бурдијеу, највише је условљен социоекономским статусом родитеља (Bourdieu, према Aksu et al., 2010, p. 97).

Наведени налази значајни су јер се у оквиру постојећих теорија о школи и њеној природи разматра проблем који се односи на образовни капитал који деца из различитих друштвених средина доносе у школу и његов утицај на школски успех. Према Бернштајну, на пример, деца из радничких породица имају слабији школски успех јер у оквиру своје социјалне заједнице развијају ограничени језички код (Bernštajn, према Gidens, 2001, p. 259). Управо његове идеје други истраживачи (Taf 1976, Tizerd & Hјuz 1984, према Gidens, 2001) користили су у трагању за узроцима слабијег школског успеха ученика „нижег” социјалног порекла.

Даље разматрање социодемографских карактеристика студената наставничких факултета покреће не само питање феминизације просветног позива већ и друга, можда и значајнија питања. Наиме, истраживачи Мартин Нојгебауер (Neugebauer 2013, 2015) и Јанина Ролоф Хенох и сарадници (Roloff Henoch et al., 2015) анализом социодемографских карактеристика студената, из перспективе емпиријског истраживања тезе о *негативној селекцији* наставног кадра, отварају питање ко се и зашто опредељује за студије на наставничким факултетима у Немачкој (Neugebauer, 2013). Друго питање које је постављено односило са на повезаност економских услова са избором професије наставника (Neugebauer, 2015).

На почетку, Нојгебауер запажа да су ранија истраживања о карактеристикама будућих наставника најчешће обухватала нерепрезентативни узорак, односно да су била спроведена само у једној институцији. Осим тога, он критикује праксу закључивања да се најчешће ученици ниских образовних постигнућа опредељују за позив наставника, јер у већини обављених истраживања нису упоређиване карактеристике студената који бирају позив наставника са карактеристикама студената који не бирају ову професију. Стога је упоредио социодемографске карактеристике и мотивацију за студије 14.815 бруцоша који су се определили за неки од студијских програма образовања наставника и оних који су се определили за неку другу професију. Резултати су показали да се студенти који су се определили за посао наставника у гимназији не разликују у погледу претходног школског успеха од осталих студената. С друге стране, уочено је да се студенти који су се определили за програме на којима се школују будући учитељи и наставници у основној школи имају нижи ниво постигнућа у односу на остале испитанике. У том контексту, Нојгебауер закључује да се идеја о *негативној селекцији* кандидата за програме образовања наставника може прихватити само у случају студената који се опредељују за студијске програме којима се припремају за рад у основној школи (Neugebauer, 2013, p. 173).

Независно од описане студије, Ролоф Хенох и сарадници (Roloff Henoch et al., 2015) спровели су лонгитудинално истраживање такође са идејом да оповргну тезу о *негативној селекцији* кандидата који се опредељују за посао наставника. Полазећи од тог циља, аутори су упоредили социодемографске, когнитивне и личне карактеристике више од 1400 студента, од тога 258 будућих наставника природних наука у гимназији и 1205 студената других научних области. Резултати су показали да има мање жена у групи студената који студирају природне науке у односу на другу групу испитаника, али нису уочене разлике које се односе на социоекономски статус породице између ових група студената. Студенти – будући наставници природних наука показали су више когнитивне способности у односу на другу групу испитаника. У складу са добијеним налазима, аутори истичу да нису пронашли емпиријску подршку за хипотезу о *негативној селекцији* кандидата када су у питању будући наставници природних наука у немачким гимназијама (Roloff Henoch et al., 2015, p. 46).

МЕТОДОЛОГИЈА

Циљ нашег истраживања био је испитивање социодемографских карактеристика студената струковних и академских студија који се образују за позив васпитача. Општим задатком истраживања било је предвиђено да се утврде следеће социодемографске карактеристике студената будућих васпитача: *пол, место порекла, стручна спрема родитеља, занимање родитеља, наследност занимања просветног радника у породици, начин издржавања током студија, врста средње школе и просечан успех у претходном школовању*. Такође, с обзиром на то да у Србији постоје различити нивои образовања васпитача, посебним задатком предвиђено је да се испита разлика између студената струковних и студената академских студија у погледу наведених социодемографских карактеристика. Изабрани узорак чинили су студенти прве године Учитељског факултета у Београду – смер васпитачи (111) и студенти Високе школе струковних студија за васпитаче у Шапцу (130) – укупно 241. Истраживање је обављено анкетањем студената крајем првог семестра школске 2015/16. године.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Као прву социодемографску карактеристику, анализирали смо *пол студената* који се опредељују за позив васпитача. Као у сродним истраживањима (Aksu et al., 2010; Brookhart & Freeman, 1992; Guariono et al., 2004; Kılınç et al. 2012; Richardson & Watt, 2006; Su et al., 2001) која указују на феминизацију наставничке професије, и у нашем истраживању већину студената чине девојке (96,3%) (Табела 1).

Табела 1. Пол студената будућних васпитача

Пол студената	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Мушки	6	4,6	3	2,7	9
Женски	124	95,4	108	97,3	232	96,3
Укупно	130	100,00	111	100,00	241	100,00

Када је реч о разлици између академских и струковних студија, нешто већа заступљеност студенткиња је на академским студијама (97,3%).

Пратећи *место порекла студената* (Табела 2), утврдили смо да је скоро трећина њих (30,2%) из великог града (Београд, Подгорица и Бања Лука). Из мешовитих и сеоских насеља збирно долази четвртина студената (26,1%).

Табела 2. Место порекла студената

Порекло студента	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Велики град	18	13,8	55	49,6	73
Мали и средњи град	64	49,3	41	36,9	105	43,5
Мешовито насеље	15	11,5	6	5,4	21	8,7
Сеоско насеље	33	25,4	9	8,1	42	17,4
Укупно	130	100,0	111	100,0	241	100,0

Разлике постоје када се пореде студенти академских студија из Београда и студенти струковних студија из Шапца. Док је међу студентима струковних студија мали број пореклом из великог града, у узорку студената академских студија половину чине студенти пореклом из великог града. Такође, међу студентима струковних студија у Шапцу у односу на студенте академских студија из Београда више него дупло је већи број пореклом из мешовитих и сеоских насеља (студенти из Шапца – 36,9%; студенти из Београда – 13,5%). Међутим, не би се могао донети закључак као у истраживању које је спровео Бери (Berry, према Guarino et al., 2004) да студенти васпитачи у Србији потичу углавном из руралних подручја, односно малих средина. Нарочито ако се има у виду само узорак студената академских студија из Београда.

Као значајну социодемографску одлику анализирали смо и *ниво образовања родитеља студената* обухваћених истраживањем. Показало се да је мали проценат мајки (10,3%) завршио факултет и да 8,3% има завршену само основну школу (Табела 3).

Табела 3. Стручна спрема мајки студената

Стручна спрема мајке	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Основна школа	14	10,8	6	5,4	20
Средња школа	94	72,3	80	72,1	173	71,8
Виша школа	14	10,8	10	9,0	24	9,6
Факултет	8	6,1	15	13,5	23	10,3
Укупно	130	100	111	100,00	241	100,00

Из приказаних налаза уочљиве су разлике у образовању између мајки студената струковних и мајки студената академских студија. Наиме, више мајки студената академских студија има завршен факултет и мањи је проценат са само завршеном основном школом у односу на мајке студената струковних студија.

Даље смо испитивали *образовање очева* студената из узорка (Табела 4). Добијени су подаци да 8,0% очева има завршен факултет, а скоро идентичан проценат основну школу (8,3%), што је слично подацима о образовању мајки.

Табела 4. Стручна спрема очева студената

Стручна спрема оца	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Основна школа	18	13,9	2	1,8	20
Средња школа	89	68,4	83	76,6	172	71,7
Виша школа	17	13,1	12	10,8	29	12,0
Факултет	6	4,6	12	10,8	18	8,0
Укупно	130	100,0	111	100,0	241	100,0

Подаци упућују на то, као и у случају мајки, да је ниво образовања очева студената академских студија виши од нивоа образовања очева струковних студија. Притом су највеће разлике у проценту између очева који су завршили само основну школу и оних који су завршили факултет.

Налази добијени у нашем истраживањем у складу су са подацима које приказују Брокхартова и Фримен (McIntire & Pratt, 1985; Pigge & Marso, 1986 према Brookhart & Freeman, 1992, p. 46) и друга истраживања у којима се закључује да се за наставничке факултете најчешће опредељују млади из породица у којима родитељи нису факултетски образовани (Aksu et al., 2010; Kılınc et al., 2012; Neugebauer, 2013).

Анализа *занимања мајки* будућих васпитача показала је да су највећи број њих, односно четвртина узорка, домаћице (25,3%). Када се анализирају остала занимања, уочљиво је да доминирају једноставна и слабије плаћена занимања (Табела 5).

Табела 5. *Занимање мајки студената*

Занимање мајке	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Домаћица	48	38,1	11	10,3	59
Пензионерка	2	1,6	/	/	2	0,8
Незапослена	6	4,8	5	4,7	11	4,7
Просветни радник	6	4,8	14	13,1	20	8,6
Здравствени радник	10	7,9	18	16,8	28	12,0
Стручњак, стручни сарадник, инжењер	2	1,6	10	9,3	12	5,2
Приватни предузетник	4	3,2	2	1,9	6	2,5
Аминистративни службеник	3	2,4	12	11,2	15	6,4
Техничари	18	14,3	7	6,5	25	10,7
Услужна и трговачка занимања	12	9,5	21	19,6	33	14,2
Занатлије и сродна занимања	7	5,5	2	1,9	9	3,9
Помоћни – физички радник	8	6,3	5	4,7	13	5,6
Укупно	126	100,0	107	100,0	233	100,0

За наше испитивање посебно су значајне разлике у одговори-ма који показују да има 38,1% мајки студената струковних студија домаћица наспрам 10,3% мајки студената академских студија. Док су мајке студената струковних студија углавном домаћице, најзаступљенија занимања мајки студената академских студија из Београда су у сфери услужне и трговачке делатности, а за њима следи занимање здравственог радника.

Подаци који се односе на *занимање очева* показују да је међу њима највећи број занатлија (24,3%), а остала занимања заступљена су у мањем проценту (Табела 6). Приметно је да је реч, као и у случају мајки, о занимањима која спадају у групу мање плаћених. Треба истаћи да је међу очевима одређен проценат пензионера и незапослених.

Треба рећи да је занимање занатлије у већем обиму заступљено међу очевима студената струковних студија из Шапца. Највећа разлика међу одговорима студената односи се на податак да проценат очева студената струковних студија пољопривредника износи 24,1, наспрам 3,8% очева студената академских студија из Београда. Занимање техничар је најзаступљеније међу очевима студената академских студија.

Табела 6. Занимање очева студената

Занимање оца	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Пољопривредник	29	24,1	4	3,8	33
Пензионер	5	4,1	3	3,3	8	3,6
Незапослен	5	4,1	4	3,8	9	4,1
Просветни радник	2	1,6	6	6,1	8	3,6
Стручњак, стручни сарадник, инжењер	3	2,5	4	3,8	7	3,2
Приватни предузетник	8	6,6	7	6,9	15	6,8
Аминистративни службеник	3	2,5	2	2,1	5	2,3
Техничари	5	4,1	20	19,8	25	11,3
Услужна и трговачка занимања	8	6,6	15	14,8	23	10,4
Војна и полицијска занимања	7	5,8	5	4,9	12	5,4
Занатлије и сродна занимања	37	30,6	17	16,9	54	24,3
Руковаоци машинама, монтери и возачи	7	5,8	9	8,9	16	7,2
Помоћни – физички радник	2	1,6	5	4,9	7	3,2
Укупно	121	100,0	101	100,0	222	100,0

Када су у питању налази који се односе на *занимање родитеља*, слични су са резултатима студија које указују на то да се за овај позив најчешће опредељују студенти који долазе из породица нижег социоекономског статуса у којима су примања нижа од просечних (Aksu et al., 2010; Brookhart & Freeman, 1992; Guarino et al., 2004; Kılınc et al. 2012; Richardson & Watt, 2006). Ови подаци могу бити добро полазиште за анализу мотивације студената за студије и будући позив.

Следећи значајан аспект социодемографских карактеристика будућих васпитача јесте и податак о *наследности професије*, односно да ли у њиховој породици има просветних радника (Табела 7). Постављајући ово питање, нисмо се ограничили само на родитеље студената већ смо питање проширили и на ближе сроднике јер појединац може мотивацију за будући позив пронаћи и у занимању блиских рођака.

Одговори показују да у породици или међу ближним сродницима петина испитаних студената будућих васпитача у Србији (19,1%) има просветног радника. Међутим, већи проценат студената академских студија потиче из породица у којима постоји традиција избора просветног занимања. Подаци за цео узорак одступају од резултата описане студије (Richardson, Watt & Pietsch, 2007), којом је утврђено да се око трећине родитеља студената из узорка бави истим или сличним послом за који се они образују. Међутим, уколико посматрамо само групу студената академских студија, можемо говорити о блискости са налазима нашег истраживања.

Табела 7. Заступљеност просветне професије у породици

Заступљеност просветне професије у породици	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Да	18	13,8	28	25,2	46
Не	112	86,2	83	74,8	195	80,9
Укупно	130	100,0	111	100,0	241	100,0

У светлу истраживања о негативној селекцији, интересовало нас је из којих *средњих школа* и са каквим *школским успехом* долазе студенти будући васпитачи. Пре свега, желели смо да сазнамо колико се гимназијалаца одлучује да настави академске или струковне студије за образовање васпитача. Такође, с обзиром на то да један број запослених у предшколским установама има и диплому медицинске сестре, занимљив нам је био и податак који је проценат студената завршио средњу медицинску школу.

Добијени резултати показују да је највећи проценат студената који су се определили за посао васпитача завршио медицинску школу (20,3%), потом гимназију (16,2%), док су преостали испитаници у мањим процентима завршили неку другу средњу школу (уметничку, економску, техничку школу и слично), због чега смо их сврстали у једну категорију (Табела 8).

Табела 8. Средња школа коју су студенти завршили

Школа	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Гимназија	7	5,4	32	28,8	39
Медицинска	14	10,8	35	31,6	49	20,3
Остало	109	83,8	44	39,6	153	63,5
Укупно	130	100,0	111	100,0	241	100,0

Када је реч о анализи добијених података између студената академских и струковних студија с обзиром на врсту средње школе, упадљива је разлика. Наиме, док је на академским студијама близу трећине узорка студената завршило гимназију (28,8%), проценат гимназијалаца међу студентима струковних студија значајно је мањи (5,4%). Такође, медицинску школу завршило је 31,6% студената академских студија и 10,8% студената струковних студија. Убедљиво највећи број студената струковних студија који желе да постану васпитачи (83,8%) завршили су неку другу средњу школу, а тај број је код студената академских студија 39,6% (Табела 8).

Анкетирањем смо добили и податак која је била просечна оцена студената у средњој школи. Показало се да је та оцена нешто виша од 4, односно да код студената струковних она износи 4,12, а нешто виша од тога код студената академских студија – 4,35.

Како бисмо боље приказали социоекономски статус испитаника и њихових породица, анализирали смо и планирани *начин издржавања* студената током студија. Добијени резултати показали су да у Србији студенте будуће васпитаче финансирају претежно родитељи (85,5%). Следе студенти који су запослени и који ће сами себи издржавати (11,6%), док најмање студената планира да се издржава на основу студентске стипендије или кредита (2,9%) (Табела 9).

Табела 9. Планирани начин издржавања током студија

Начин издржавања студената	Студенти струковних студија		Студенти академских студија		Укупно	
	f	%	f	%	f	%
	Родитељи	98	75,4	108	97,3	206
Запослен/а	26	20,0	2	1,8	28	11,6
Стипендија/кредит	6	4,6	1	0,9	7	2,9
Укупно	130	100,0	111	100,0	241	100,0

И овде можемо уочити да постоје, као и у другим социодемографским карактеристикама, разлике између студената струковних и академских студија. Док 97,3% студената академских студија наводи да ће их издржавати родитељи, такав исказ добили смо од мањег броја студената струковних студија. С друге стране, већи број студената струковних студија (20%) запослен је и захваљујући томе финансира трошкове студирања, на супрот само 1,8% испитаника са академских студија.

Ови подаци упоредиви су са резултатима истраживања Мојића (2015), који је анализирао начин обезбеђивања новчане потпоре током студирања студената државних универзитета у Србији и добио резултат да ће њих 85,3% финансирати родитељи, потом следи повремен рад 5,1%, новчана помоћ коју ће студенти добити од партнера/партнерке/рођака 2,5%, студентски кредит 2,2%, стално запослење 2,1%, стипендија за студирање 1,9% и остало 0,7% (Мојић, 2015, стр. 671).

ЗАКЉУЧАК

Резултати нашег истраживања социодемографских карактеристика показали су да су студенти будући васпитачи скоро искључиво *женског пола*, што је у складу са налазима истраживања у другим земљама која се најчешће односе на студенте наставничких факултета.

Правилност и веза са истраживањима у другим земљама у погледу *места порекла* није откривена и не може се закључити да студенти будући васпитачи у Србији углавном потичу из руралних и мање развијених средина. Наиме, највећи број студената потиче из мањих и средње великих градова, а у нешто мањем проценту следе студенти који потичу из великих градова. Претпостављамо да је на налазе у великој мери утицало место школе, односно факултета за образовање васпитача (Шабац и Београд).

Када је реч о *нивоу образовања* родитеља студената обухваћених истраживањем, показало се да мали проценат родитеља има завршен факултет и у поређењу са другим сродним истраживањима он је изражено мањи, нарочито када се анализира образовање родитеља струковних студија. Такође, није мали проценат родитеља који су завршили само основну школу.

Анализа *занимања родитеља* показала је, као у сличним истраживањима у свету, да се за позив васпитача у Србији најчешће опредељују студенти који долазе из породица нижег социоекономског статуса у којима су примања нижа од просечних. Већину студената током студија финансираће родитељи, што материјалну ситуацију породице додатно оптерећује. С друге стране, петина студената струковних студија у Шапцу запослена је и трошкове студија сама плаћа. Налази о материјалном положају родитеља, као и подаци о наследности занимања, значајни су јер се често користе у својству варијабле приликом анализе мотивације студената за будући позив.

Налази о *наследности професије* у први план истакли су податак да петина студената потиче из породица у којима је неко од чланова просветни радник, с тим да је већи проценат просветних радника у породицама студената академских студија. Међутим, ако се узму подаци само за родитеље (приказани су у табели занимања), искључујући ближе сроднике, проценат је далеко мањи.

У односу на *врсту средње школе*, највише студената долази са завршеном средњом медицинском школом или гимназијом и *просечним успехом* преко 4,0. Без обзира на то што резултате нисмо поредили са узорком студената других факултета, може се рећи да, полазећи само од просечне оцене из средње школе, нема много простора за тврдњу да је присутна негативна селекција студената будућих васпитача у Србији.

Показало се да није једноставно добити одговор на питање *Ко је будући васпитач у Србији?*. Резултате нашег истраживања поредили смо најчешће са резултатима истраживања социодемографских карактеристика студената наставничких факултета. Налази су се у већем броју карактеристика поклапали или су били слични, али су разлике унутар узорка између студената струковних и студената академских студија биле изражене, што прилично отежава тумачење

результата и доношње једноставног закључка. Без обзира на наведену отежавајућу околност, неопходно је даље проучавати социодемографске карактеристике студената будућих васпитача имајући у виду у обзир пажљив избор узорка истраживања и опрез приликом тумачења добијених резултата.

ЛИТЕРАТУРА

- Авдугевская, Е. П. (1994): Подход В. Изамбер-Жамати и его роль для социологии образования во Франции, *Социология образования*, под ред. В. С. Собкина, Москва, Центр социологии образования РАО.
- Abercrombie, Hill, N. S. Turner, B. S. (1994): *Dictionary of Sociology*, Penguin Books.
- Aksu, M., Engin-Demir, C., Daloğlu, A., Yıldırım, S., & Kiraz, E. (2010). Who are the future teachers in Turkey? Characteristics of entering student teachers. *International Journal of Educational Development*, 30(1), 91–101.
- Kılınç A., Watt, H. M. G. & Richardson, P. W. (2012). Factors Influencing Teaching Choice in Turkey. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40 (3), 199–226.
- Brookhart, S. M., & Freeman, D. J. (1992). Characteristics of entering teacher candidates. *Review of Educational Research*, 62(1), 37–60.
- Gidens, E. (2001). *Sociologija* [Sociology]. Podgorica: CID.
- Guarino, C., Santibañez, L., Daley, G. & Brewer, D. (2004). *A Review of the Research Literature on Teacher Recruitment and Retention*. RAND
- Jugović, I., Marušić, I., Pavin Ivanec, T. & Vizek Vidović, V. (2012). Motivation and personality of preservice teachers in Croatia. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3), 271–287.
- König, J. & Rothland, M. (2012). Motivations for Choosing Teaching as a Career: Effects on General Pedagogical Knowledge during Initial Teacher Education. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3), 291–317.
- Мамыканова, Б. К. (2009): Социально-демографическая культура образования, *Вестник Челябинского государственного университета*, Вып. 15. стр. 158–162.
- Mojić, D (2015): Reforma visokog obrazovanja u Srbiji i kreiranje obrazovnih biografija mladih – ispitivanje stavova studenata državnih univerziteta [Higher education reform in Serbia and creation of professional biographies of the youth: study of state university students' attitudes]. *Teme*, XXXIX (3), 661–680.
- Neugebauer, M. (2013). Werentscheidet sich für ein Lehramtsstudium – und warum? Eine empirische Überprüfung der These von der Negativselektion in den Lehrerberuf. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 16, 157-184. DOI 10.1007/s11618-013-0343-y
- Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD) (2004): *Women and Men in OECD Countries: Labour Market* // <http://www.oecd.org/dataoecd/19/14/38172488.pdf>
- Ozturk Akar, E. (2012). Motivations of Turkish Pre-service Teachers to Choose Teaching as a Career. *Australian Journal of Teacher Education*, Vol. 37: Iss. 10, Article 5. Available at: <http://ro.ecu.edu.au/ajte/vol37/iss10/5>
- Richardson, P. W., & Watt, H. M. G. (2006). Who chooses teaching and why? Profiling characteristics and motivations across three Australian universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 34, 27–56.

- Roloff Henoch, J., Klusmann, U., Lüdtke, O. & Trautwein, U. (2015). Who becomes a teacher? Challenging the “negative selection” hypothesis. *Learning and Instruction*, 36, 46-56. DOI: 10.1016/j.learninstruc.2014.11.005
- Su, Z., Hawkins, J., Huang, T. & Zhao, Z. (2001). Choices and commitment: a comparison of teacher’s candidate profiles and perspectives in China and in the United States. *International Review of Education*, 47 (6), 611–635.
- Труд и занятость в России – 2009 г. Федеральная служба государственной статистики // http://www.gks.ru/bgd/regl/b09_36/IssWWW.exe/Stg/d1/04-33.htm
- Turner, B. S. General Editor,(2006). *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge University Press.
- Thorpe, K., Boyd, W., Ailwood, J. & Brownlee, J. (2011). Who wants to work in child care? Pre-service early childhood teachers’ consideration of working the childcare sector. *Australasian Journal of Early Childhood*, 36 (1), 85–94.
- Watt, H. M. G., & Richardson, P.W. (2007b). Motivational factors influencing teaching as a career choice: development and validation of the FIT-Choice scale. *Journal of Experimental Education*, 75, 167–202.
- Watt, H.M.G. & Richardson, P.W. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction* 18(5), 408–428.
- Watt, H. M. G., Richardson, P.W., Klusmann, U., Kunter, M., Beyer, B., Trautwein, U. & Baumert, J. (2012). Motivations for choosing teaching as a career: An international comparison using the FIT-Choice scale. *Teaching and Teacher Education*, 28, 791–805.
- Watt, H.M.G. & Richardson, P.W. (2012). An introduction to teaching motivations in different countries: comparisons using the FIT-Choice scale. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40 (3), 185–197.
- Watt, H.M.G., Richardson, P.W. & Pietsch, J. (2007). Choosing to Teach in the “STEM” Disciplines: Characteristics and Motivations of Science, ICT, and Mathematics Teachers. Proceedings of the 30th annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia in J. Watson & K. Beswick (Eds), *Mathematics, Essential Practice* (p. 796–805).
- Watt, H.M.G. & Richardson, P.W. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction*, 18, 408–428.
- United Nations Statistics Division <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/>

SOCIODEMOGRAPHIC PORTRAIT OF A STUDENT - A FUTURE PRESCHOOL TEACHER IN SERBIA

Saša Dubljanin¹, Aleksandra Maksimović²

¹Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Belgrade, Serbia

²Faculty of Applied Study for Preschool Teacher Education Šabac, Šabac, Serbia

Summary

Innovative practice is being developed in worldwide educational systems in order to increase the quality of elementary and secondary/high level education. Schools collaborate with experts and actively participate in scientific research projects with aim to innovate teaching practices through various forms of professional learning. However, the process of implementing innovations is limited for various reasons: low teacher motivation to improve their professional knowledge and skills and to implement innovations (Van Eekelen, 2005; Van Eekelen, Vermunt & Boshuizen, 2006; Villegas-Reimers, 2003; Shulman & Shulman, 2004; Šefer, 2015a); traditional models of professional development while innovating practice (Borko, 2004); lack of support and facilitation in the process of training for innovations (Ponte et al., 2004). The evaluations by researchers monitoring attitudes towards innovations among teacher groups during the process of implementing new practices in one elementary school in Belgrade were analyzed. This evaluation was carried out from the following perspectives: (1) motivation of teacher groups to grasp and implement knowledge and skills acquired during the intervention, (2) improvement of teachers' groups in the area of knowledge and skills, (3) the role of researchers in enhancing the motivation of teacher groups to change their practices (4) the role of the teacher groups in motivating individuals to change practices (while working on professional issues). Sixteen researchers/evaluators followed up six teacher groups during the intervention. The researchers had a double role. They were both educators on the teacher training course and facilitators in the teacher groups. The method of a structured guided interview was applied in a follow-up study. Quantitative and qualitative data were analyzed. The findings refer to the following significant factors relevant for innovative practices: (1) teachers' motivation to assimilate and implement professional knowledge acquired in training, (2) teachers' skills improvement while implementing innovations, (3) interaction and exchange of knowledge and experiences among teachers within the group and with researchers in the process. The results show that the teacher groups manifested a moderate motivation in each of the following areas: implementing student group work; open-ended tasks; creative play; student research activities; and critical dialogue in class. After training, teacher skills in implementing these previously mentioned types of activity in the classroom improved significantly in all areas, but the greatest improvement was in the most unfamiliar area relating to open ended tasks. The influence of the researches on the teacher groups' motivation appeared to be stronger than the influence of the teacher groups on individuals. According to the researchers, individual motivation in the teachers' groups seemed to be related to familiarity and preference for particular types of teaching activity, individual characteristics of teachers, facilitation skills demonstrated by researchers, organizational issues, as well as the school and social context for teachers' professional development. According to the findings, the following suggestions were provided: (1) mutual work by teachers and researchers needs to be organized even before implementing innovations in school, which is then followed by the introduction of changes and an investigation as to whether the innovations are sustainable in practice; (2) teachers' motivation should be addressed before the introduction of innovations in school life.